

ТРАНСФОРМАЦІЇ БАЗОВИХ МОДЕЛЕЙ РЕЦЕПЦІЇ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ НАУЦІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті здійснено аналіз особливостей гносеологічної трансформації поширених моделей інтерпретації “українського виміру” Другої світової війни, вироблених у просторі вітчизняної історіографії на початку ХХІ століття.

Ключові слова: Друга світова війна, “український вимір”, історична наука, моделі рецепції, дискурс.

Як “антиколоніальна відроза” до заполітизованих пропагандистськи-пафосних спроб відновлення (а то й відвертого нав'язування) “радянської” моделі дискурсу про “Велику Вітчизняну війну”, помітно активізованих у 2010-2012 роках під впливом домінування російських ЗМІ та артефактів російської масової культури в українському інформаційному просторі, – у середовищі вітчизняних інтелектуалів-гуманітаріїв виробляються нові моделі рецепції “українського виміру” Другої світової війни, аналіз яких у ситуації “амбівалентності” історичної пам'яті в державі виглядає справою надзвичайно актуальною. Попри те, що в інавгураційній промові 2005 року экс-президент В. Ющенко, рівнозначно осудивши злочини сталінського та гітлерівського режимів, поставив у один ряд ГУЛАГ і Аушвіц, Голодомор і Голокост; попри очевидні численні спроби науковців “перемоделювати” з точки зору “україноцентризму” радянську схему “Великої Вітчизняної війни”, – нової української концепції війни досі не створено, і ця обставина сприяє подальшій консервації радянської історичної пам'яті, підданій “легкому ретушуванню” (за В. Гриневичем) [5, с. 7-8]. В умовах відсутності чіткої концепції формування національної ідентичності вже два десятиліття триває “гра на двох полях історичної пам'яті”, а на зміну старому радянському міфіві війни приходять нові міфи – “пострадянські” й “націоналістичні” [5, с. 7].

Метою статті є аналіз специфіки гносеологічної трансформації базових моделей інтерпретації ключових тем і сюжетів, пов'язаних з “українським виміром” Другої світової війни, вироблених у вітчизняному соціогуманітарному просторі на початку ХХІ століття. Задекларована мета передбачає також дослідження соціокультурного контексту та дискурсивних стратегій, у межах яких відбувається переосмислення воєнної історії 1939-1945 років.

На сьогодні найбільш авторитетним фахівцем щодо воєнної проблематики у вітчизняній історичній науці є Олександр Лисенко, чиї роботи вже встигли стати “класикою жанру”. Відзначаючи відсутність достатніх підстав говорити про наявність у 1940-их роках цілісної політичної української нації й факт конкуренції кількох цілком сформованих “українських проєктів”, учений стверджує, що період війни став одним із важливих етапів формування політичної української нації [11, с. 129-130]. Більшість населення УРСР свідомо воювала з гітлерівцями, сприйнявши їх як головну загрозу батьківщині та власному життю, – отже, найважливішим підсумком війни стала “перемога над тими, хто ніс смерть усьому

народу України” [11, с. 130, 137]. Констатуючи плутанину й підміну понять в оцінці “українського виміру” Другої світової війни (“звільнення” України для одних – “окупація” її Червоною армією для інших – “вигнання гітлерівських загарбників” як нейтральний варіант), О. Лисенко обґрунтовано доводить: самоорганізація українського суспільства базувалася на “прагматичній стратегії виживання”, проте аж ніяк не на більшовицькому чи національному патріотизмі [11, с. 132].

Доволі цікава “україноцентрична” концепція Другої світової війни була розроблена співробітниками Інституту національної пам'яті, коли цю установу очолював Ігор Юхновський, спрямовуючи зусилля, насамперед, на консолідацію українців у єдину політичну націю. В основу концепції покладено тезу про те, що Україна була основним учасником антигітлерівської коаліції, а внесок її громадян у перемогу над гітлерівською Німеччиною – найбільший. І. Юхновський наполягав на великій ролі в боротьбі з Німеччиною Української повстанської армії, яка “розбудила національну свідомість України” і суттєво впливала на політику Москви (саме через те, що була УПА, радянське керівництво мусило йти на поступки українцям) [17].

Серед дослідників, які сьогодні плідно працюють над ґрунтовним переосмисленням підсумків і наслідків Другої світової війни для українців, у першу чергу варто назвати також імена В. Гриневича, В. Кучера, О. Потильчака, Я. Грицака, В. Сергійчука, Р. Кабачія, І. Захарчук, Ю. Шаповала, О. Зайцева, М. Рябчука, І. Патриляка, В. В'ятровича, О. Гончаренка, С. Грабовського, Я. Музиченка, П. Чернеги, В. Короля, В. Люшечкіна.

Переосмислення воєнної історії в реаліях конфлікту двох моделей національно-культурної ідентичності відбувається в контексті інтенсифікації агресивних спроб тиску Кремля на український політикум – і ця обставина, очевидно, також відіграє певну роль у появі доволі радикальних спроб переозначення багатьох важливих тем, пов'язаних із подіями 1940-их років. У середовищі українських гуманітаріїв, здебільшого тих, котрі застосовуючи трансдисциплінарний підхід, працюють на межі політичної історії, історії повсякденності, політології, культурології (отже, зорієнтовані на комплексне інтегративне осмислення складних феноменів минулого), доволі поширеним є висновок про те, що “годі вже дивитися на минуле московськими очима” [5, с. 8] й пора визнати: комунізм завдав Україні не меншої шкоди, аніж фашизм. Одним із перших у вітчизняній соціогуманітарний дискурс цю тезу запровадив ветеран Другої світової війни, Герой України та перший очільник Інституту національної пам'яті, академік І. Юхновський. Відомий американський історик Т. Снайдер, автор резонансної книги про німецькі та радянські масові вбивства, котра стала бестселером у США й Україні, порівнюючи Голокост і Голодомор, дійшов висновку: найкраще радянська влада керувала масовим знищенням людей, організатори Голодомору зуміли надовго приховати правду про нього, оскільки, на відміну від нацистів, “не програли війну й лишилися при владі наступні майже 60 років” [20, с. 22]. Учений наполегливо підкреслює злочинну сутність комуністичного тоталітарного режиму та його спорідненість з тоталітаризмом націонал-соціалістичного штибу (“Гітлер і Сталін за допомогою вбивств величезної кількості людей перетворили смерть на абстракцію” [20, с. 24]). Авторитетний британський дослідник, фахівець зі східноєвропейської

проблематики Н. Дейвіс в останній своїй монографії, переглядаючи домінуючу інтерпретацію подій 1939-1945 років, доводить, що війна була не “простою перемогою добра над злом..., а поразкою одної тоталітарної країни, нацистської Німеччини, від іншої, Советського Союзу, чиї злочини були так само, коли не більшою мірою диявольські” (цитовано за [22, с. 15]). Учений також прийшов до висновку, що саме в Україні цивільних постраждало найбільше. Пильна увага до робіт Т. Снайдера та Н. Дейвіса з нашого боку пояснюється їх значним впливом на молоде покоління сучасних українських істориків (досвід особистого спілкування).

Широке міжнародне переосмислення Другої світової війни, за словами М. Стахіва, актуалізується потребою запровадити новий “постсовецький” наратив ролей, що їх відігравали країни, в яких домінував “совецький міф” про “Велику Вітчизняну війну” (з метою досягнення спільного розуміння багатьох складних конфліктів, спричинених воєнним лихоліттям). Пошук українськими істориками епістемологічних альтернатив радянським схемам американський учений пов'язував зі спробами Президента В. Ющенка “викувати нову національну ідентичність і пам'ять, незалежні від совецького міту” (при цьому зазначалося, що фокусування уваги на історичній пам'яті та національній ідентичності в Україні відбувається цілковито в руслі модерних загальноєвропейських тенденцій) [22].

Кваліфікуючи події 1939-1945 роки як “війну проти України”, яку “почали без нас і не заради нас”, В. Ющенко неодноразово підкреслював, що радянська “героїзація” війни й культ “Великої Перемоги”, насправді, спрямовувалися на забуття та виключення з історії “мільйонів доль, цілих народів” (“Пам'ятники часто будувалися для того, щоб підмінити пам'ять”). Говорячи про “русифікацію” Перемоги, використання її в якості “заградительного мифа”, який надавав сенсу існуванню СРСР і його сателітів у Східній Європі, В. Ющенко доводив: Перемога досі використовується Кремлем як інструмент витіснення, применшення значення незалежності української держави (мовляв, усі, хто претендує на статус “переможців”, мусять бути причетними до російської ідентичності – “русского мира”) [16, с. 6-7].

У контексті розроблення нових, евристично перспективних концепцій воєнної історії все вагомніше місце займають дослідження формування “політик історичної пам'яті”, а також “порівняльних студій політичної пам'яті”, покликані замінити банально-непродуктивні дискусії про те, “хто кому що зробив і чому” [22]. У центрі “нового дискурсу Великої війни” дедалі частіше опиняються події та феномени, раніше старанно замовчувані або витіснені на маргінеси наукових студій. Стверджуючи, що Друга світова війна як наукова проблема якнайбільше придатна для повернення “українського дискурсу” в світову історію, Р. Кабачій у роботі 2010 році акцентує увагу, насамперед, на наступній обставині: ця війна вмщувала в собі цілий комплекс різних регіональних воєн, кілька з яких відбувалися за участю українців або на їхніх теренах. Історик потрактовує як окремі військові протистояння, які мали власні причини й динаміку, радянсько-німецьку війну 1941-1945 років; партизанську війну УПА проти гітлерівців, а із 1944 року – і проти військ МДБ СРСР; “громадянську українсько-польську війну” на Волині, Галичині та Закарпатті у 1943-1947 роках; боротьбу підрозділів Карпатської України проти угорських загарбників у березні 1939 року;

воєнізовану депортацію (з використанням танків, літаків та артилерії) півмільйона українців з Польщі й 780 тис. поляків із території УРСР [10, с. 45].

Убачаючи головну причину відсутності “єдиного україноцентричного погляду” на Другу світову війну й небажання українців розповісти про себе світу в тому, що країна була об’єктом, а не суб’єктом цієї війни, – Р. Кабачій пропонує власний варіант періодизації: відлік українським жертвам Другої світової слід вести від узяття угорцями Хуста 17 березня 1939 року, а завершення війни можна умовно позначити 5 березням 1950 року (вбивство Романа Шухевича) [10, с. 45]. Доволі цікавий і неординарний підхід знаходимо в роботі 2011 року зnanого вітчизняного інтелектуала В. Скуратівського, котрий виокремлює в подіях 1939-1945 років кілька окремих “грандіозних сюжетів” (вимірів): а) війна двох тоталітарних держав; б) “вітчизняні війни кільканадцяти неарійських народів”, що їх планували знищити нацистські ідеологи; в) окремі національно-визвольні змагання “дуже різних народів із вельми відмінними тактиками і стратегіями” (українців, білорусів, народів Кавказу та Середньої Азії, росіян з РОА А. Власова) супроти більшовицької диктатури; г) класова боротьба в радянській системі (очікування простих солдат, коли ж нарешті “розпустять колгоспи”) [19, с. 46].

Оригінальну концепцію “національного бачення” війни, покликану виконати роль своєрідного “суспільного консенсусу”, розробив В. В’ятрович у роботі 2009 року, де стверджується, що в період Другої світової на українських теренах точилося відразу кілька воєн: німецько-польська (1939-1945 роки), німецько-радянська (1941-1945 роки), “підпільна” польсько-українська (1942-1947 роки), “підпільна” радянсько-українська (1939-1954 роки) [2]. Єдиним “справді українським” суб’єктом Другої світової автор вважає національно-визвольний рух, репрезентований у політичній площині ОУН (Б) та підрозділами УПА – у військовій. Вермахт, Червона армія, радянські й польські партизани – інші суб’єкти війни – однаковою мірою кваліфікуються як “наші противники”. Війна для українців – насамперед національна трагедія, котру не потрібно прикривати “прапором мітичної перемоги” [8, с. 17]. Попри те, що іноді колеги закидають В. В’ятровичеві “дихотомічну “чорно-білу” візію війни”, окремі фрагменти якої спрощують і міфологізують реальну картину протистояння [8, с. 17], – ми схильні оцінювати її як одну з найбільш продуктивних і перспективних у сучасному історико-політологічному дискурсі.

Нове покоління вітчизняних дослідників, усвідомлюючи прихований факт того, що, за західними уявленнями, Україна була лише “полем битви поміж двома титанами”, схоже, зуміло прислухатися до мудрої поради авторитетного польського вченого Г. Мотики: “Якщо українські історики не нагадуватимуть західній суспільній думці, що в армії, яка здобула Берлін, українці становили другу за чисельністю групу після росіян, цього за них не зробить ніхто” [10, с. 45].

Один із найбільш відомих прихильників “нового українського погляду” на Другу світову війну, Владислав Гриневич, пропонує відмовитися від російської моделі пам’яті, досі панівної в Україні, й використовувати “гібридну модель” – як поєднання західноєвропейської (центрованої довкола травми, трагедії, осудження жайхт війни і каяття за співучасть у них) та східноєвропейської (“націоналістичної”, ґрунтованої на викритті злочинів обох тоталітарних режимів і гідній пошані учасників опору цим режимам). Учений закликає визнати злочини, які чинили українці у складі Червоної армії, Вермахту й УПА, та покаятися в

них, – але водночас і пишатися своїми героями, вшановуючи пам'ять тих, хто загинув: кожен четвертий боєць Червоної армії був українцем, кожний шостий наш співвітчизник знищений у Другій світовій (“не лише гітлерівцями, а й сталіністами”) [5, с. 8-9]. У монографії 2012 року В.Гриневич, ретельно проаналізувавши період 1939-1941 років, робить висновок про Радянський Союз як агресора, “хижака, який у союзі з Німеччиною потрошить Східну Європу. І це на тлі жалюгідного, жахливого стану людей у самому Радянському Союзі” [6, с. 7]. “Україноцентричні” моделі війни історик пов'язує здебільшого з вимірами жертвовності, приниження й трагізму, котрі протиставляються виявам “совецької імперської свідомості”.

Адекватне осмислення багатьох контроверсійних феноменів, пов'язаних з Другою світовою війною, дуже ускладнює глибокий конфлікт ідентичностей у сучасній Україні, котрий робить поки що абсолютно неможливим процес формування спільної історичної пам'яті. Ще однією перешкодою для створення адекватної часу української концепції Другої світової війни є “закритість і недомодернізованість” (за Я. Грицаком) суспільства України, у якому, порівняно з рештою держав світу, найсильніше виражені цінності, пов'язані з виживанням, і “найменш проявляються цінності, пов'язані з вільним самовираженням” [7, с. 315]. Дуже важко зреалізувати заклик сучасного вітчизняного вченого “не ховатися у радянські шори, а навчитися називати речі своїми іменами” [10, с. 46] у суспільстві, де “бажання вижити за всяку ціну” лишається “підставовою та універсальною цінністю” [7, с. 315].

Одним із засадничих положень нової концепції є теза про низький рівень лояльності українців до більшовицької влади у воєнний період (понад 90% населення лишилося на окупованій території, рівень спротиву гітлерівцям виявився вкрай низьким, багато де німців зустрічали з радістю, танцями, співами та рушниками) [5, с. 2]. Автор резонансної публікації 2012 року про початковий етап Другої світової, на підставі опрацювання величезної кількості архівних джерел та спогадів, пише, що багато українців хотіли, аби їх звільнили від комунізму, й очікували поразки Сталіна (напередодні війни відбувся черговий наступ на селян, котрий і спричинив потужні антирадянські настрої – лейтмотив глави “Друга хвиля колективізації”) [6]. В.Гриневич наголошує, що Гітлер викликав симпатії серед великих мас населення, передусім селян, у перші два роки війни (“був популярною фігурою, позитивно забарвленою”), адже з ним пов'язувалися великі надії стосовно визволення України від більшовизму [13]. Шукаючи відповіді на питання щодо причин лояльності до німецької влади у 1941-1942 роках, учений зазначає не лише спогади українців про “Великий голод” і радянську владу як його організатора, але й “голодні” 1934-1935-ий та 1939-1941-ий роки.

Термін “визволення” щодо українських земель, на які у 1943-1944 роках вступили частини Червоної армії, сьогодні все частіше ставиться під сумнів вітчизняними дослідниками. Зокрема С.Грабовський пише, що тоталітарні режими не можуть нести свободу і справедливість, а тоталітарні армії не здатні когось визволити. На думку автора, маємо пишатися мільйонами звичайних українців, які пережили воєнне лихоліття і, всупереч усьому, “зберегли у собі людське”, а також звитягою червоноармійців, що захищали рідну землю, – проте ми повинні й “так само вшановувати звитягу німецьких фольксштурмістів, які

захищали свої міста від орд п'яних убивць та гвалтівників із червоними зірками на пілотках” [3, с. 38]. М. Боровик описує події 1943-1944 років як “повторне захоплення” України Червоною армією, в результаті котрого радянська дійсність виявилася “нічим не кращою за життя під нацистами” (здирицтва, насильство, мародерства з боку “червоних”, особливо в західних регіонах) [1]. В. Гриневич у статті 2013 року обстоює тезу: “сталінське визволення від німців” повторювало в головних рисах гітлерівське “звільнення України від більшовиків” у 1941 років. Мало того, втрати серед українців у період радянського “визволення” виявилися непомірно більшими, ніж за гітлерівської експансії в 1941 році. Мобілізації й кидання в бій невідготовлених і майже незброєних чоловіків, які перебували під німецькою окупацією, швидше нагадувало не військову стратегію, а “акт жорстокої відплати” за кризу лояльності до радянського режиму (“помста визволителів”) [4, с. 41]. У публікації з промовистою назвою “Звільнені на війну” Л. Рибченко також досліджує тему “українського мобресурсу”, приреченого “спокутувати вину кров'ю”, – безжальне й безвідповідальне використання “звільненого контингенту” в наступальних операціях Червоної армії (феномен “чорної піхоти”) [15].

Осуджуючи “повальну глорифікацію” Червоної армії на тлі критики тоталітаризму в сучасній Україні, І. Лосєв констатує, що тоталітарний лад і Червона армія – “брати-близнюки” (до того ж остання є “настільки само злочинною, як і система, що покликала її до життя”). Дослідник наводить цікаві паралелі між шокуючими безчинствами, що їх чинило на українських теренах “елітне з'єднання” РСЧА – 1-а кінна армія С. Будьонного – у 1920 році, та безкарним гвалтом “визволителів” у Німеччині, Польщі, Угорщині, Чехословаччині, Югославії у 1945 році [12].

Значної популярності в медійному й науковому дискурсах України, починаючи з 2005 року, набуває висновок, сформульований у редакційній статті “Українського тижня” (№6 (274), 2013 рік) з характерним заголовком “Звільнення від Бухенвальду таборами ГУЛАГу”: для сталінського режиму процес “визволення” був одночасно й засобом легітимізації своєї влади над повторно захопленою територією України (друга “українізація” за аналогією з 1920-и роками) і часом жорстокої розправи за нелояльність українців, 90% яких залишилися на окупованих нацистами територіях (умовно цю модель можна означити формулою “повернення червоних – просто зміна окупанта”) [9]. У подібному контексті вимога позбутися “міфу про радянське звільнення” позиціонується як неодмінна умова подолання постколоніального й постгеноцидного синдромів і розбудови “повноцінної держави із власною ідентичністю” [9, с. 37].

За нашим глибоким переконанням, значного стимулу історіософському поглибленню теоретичних розробок щодо моделей інтерпретації найбільш суперечливих подій Другої світової війни надало би вдумливе й ретельне опрацювання публікацій видатного французького мислителя ХХ століття. Поля Рікера, котрий на власному екзистенційному досвіді пізнав трагізм “межових ситуацій” воєнного лихоліття і “терору Історії”. Проникливий політичний філософ цілу низку праць присвятив проблемам “обміну пам'ятей” різними культурами та націями, що конфліктують; установленню контактів між “нарративними ідентичностями”, котрі тривалий час намагалися ігнорувати одна одну; ситуаціям

“надлишку пам'яті” в одних – і “надлишку забуття” в інших, зловживання й пам'яттю, й забуттям (про оброби воєнних часів. – Я.П.) [18, с. 35]. Намагаючись віднайти продуктивну модель майбутнього толерантного етосу Європи, П. Рікер пропагував і сам активно практикував до самої смерті у 2005 році трансдисциплінарний діалог з різними науковими парадигмами та інтелектуальними течіями.

Формування нової концептуальної моделі осмислення і потрактування “Великої війни” в ситуації, коли жодна з існуючих моделей уже не може сприйматися як базова (консолідує, загальноприйнята, підставова, ключова тощо), – відбувається за надзвичайно складних соціокультурних та суспільно-політичних обставин активізації спроб суспільства позбутися тяжкої та виснажливої ментально-духовної спадщини тоталітаризму й колоніалізму. Ця особливість сучасного розвитку історичної науки доволі часто стає на заваді політично незаангажованій, об'єктивній і виваженій інтерпретації минулого. Нові підходи до воєнної історії іноді формуються під потужним епістемологічним впливом ультрапопулярного в колах національно свідомих інтелектуалів і “харизматичного” антиколоніального дискурсу (“повстанської парадигми” національного визволення). Проте сам цей дискурс, на жаль, у багатьох випадках лише дзеркально копіює у зворотній перспективі хиби й містифікації старої радянської “міфології війни”, а механічна заміна плюсів на мінуси (й навпаки) в оцінці складних феноменів та неординарних постатей позбавляє від потреби ретельного й глибокого переосмислення як славетних, так і ганебних сторінок трагічної історії України ХХ століття.

У широких колах вітчизняних істориків спостерігаємо усвідомлення необхідності вироблення принципово нової моделі інтерпретації “українського виміру” Другої світової війни, вільної однаковою мірою і від псевдонаукових шаблонів “парадної” радянської версії, й від рудиментів “націонал-патріотичної” міфології (оскільки в обох випадках справу маємо з ідеологічно-маніпулятивними “трафаретами”, але в жодному разі не з науковим аналізом).

Список використаних джерел

1. Боровик М. Визволителі очима визволених / М. Боровик // Український тиждень. – №6 (274). – 2013. – С. 42-44.
2. В'ятрович В. Українська Друга світова (в кольорі) / В. В'ятрович // Дзеркало тижня. – 2009. – № 32. – С. 5.
3. Грабовський С. Хто насправді переміг у війні / С. Грабовський // Український тиждень. – 2010. – № 18 (131). – С. 38.
4. Гриневич В. Між молотом і ковадлом / В. Гриневич // Український тиждень. – 2013. – № 6 (274). – С. 38-41.
5. Гриневич В. Міт війни та війна мітів / В. Гриневич // Критика. – 2005. – Число 5. – С. 2-8.
6. Гриневич В. Неприборкане різноголосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941 рр. / В. Гриневич. – Київ – Дніпропетровськ: Ліра, 2012. – 328 с.
7. Грицак Я. Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад / Я. Грицак. – К.: Критика, 2011. – 350 с.
8. Зайцев О. Війна мітів про війну в сучасній Україні / О. Зайцев // Критика. – 2010. – Число 3-4. – С. 16-17.

9. Звільнення від Бухенвальда таборами ГУЛАГу // Український тиждень. – 2013. – №6 (274). – С. 36-37.
10. Кабачій Р. Війна. Український рахунок / Р. Кабачій // Український тиждень. – 2010. – № 18 (131). – С. 44-47.
11. Лисенко О.Є. Підсумки Другої світової війни та Україна / О.Є. Лисенко // УІЖ. – 2005. – № 6. – С. 128-138.
12. Лосєв І. Криваво-червона армія / І. Лосєв // Український тиждень. – 2013. – №6 (274). – С. 50-52.
13. Музиченко Я. Різні перед війною / Я. Музиченко // Україна молода. – 2013. – 13 лютого. – С. 10.
14. Музиченко Я. Як назвати ту війну? / Я. Музиченко // Україна молода. – 2009. – 22 жовтня. – С. 8-9.
15. Рибченко Л. Звільнені на війну / Л. Рибченко // Український тиждень. – 2013. – №6 (274). – С. 46-49.
16. Рубан Ю., Зерній Ю. “З висоти незалежності нація побачить війну” / Ю. Рубан, Ю. Зерній // Україна молода. – 2011. – 21 червня. – С. 6-7.
17. Семків В. Перепрофілювання пам'яті / В. Семків // Україна молода. – 2010. – 2 квітня. – С. 4.
18. Сігов К. Поль Рікер: пам'ять, історія, вдячність / К. Сігов // Критика. – 2005. – Число 5. – С. 35.
19. Скуратівський В. Дилема 9 Травня / В. Скуратівський // Український тиждень. – 2011. – № 18 (183). – С. 46.
20. Снайдер Т. Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталіним / Т. Снайдер. – К.: Грані-Т, 2011. – 448 с.
21. Снайдер Т. Фашистський герой у демократичному Києві / Т. Снайдер // Критика. – 2010. – Число 3-4. – С. 8-9.
22. Стахів М. Міжнародна конференція “Друга світова війна та (від) творення історичної пам'яті в сучасній Україні” / М. Стахів // Критика. – 2010. – Число 3-4. – С. 15.
23. Файзулін Я. Коктейль Молотова – Брежнєва / Я. Файзулін // Український тиждень. – 2011. – № 18 (183). – С. 40-43.

Я. А. Потапенко

ТРАНСФОРМАЦИИ БАЗОВЫХ МОДЕЛЕЙ РЕЦЕПЦИИ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ В УКРАИНСКОЙ ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКЕ НАЧАЛА XXI В.

В статье осуществлен анализ особенностей гносеологической трансформации распространенных моделей интерпретации "украинского измерения" Второй мировой войны, произведенных в пространстве отечественной историографии в начале XXI века.

Ключевые слова: *Вторая мировая война, "украинское измерение", историческая наука, модели рецепции, дискурс.*

Y. O. Potapenko

THE TRANSFORMATIONS OF BASIC MODELS OF RECEPTION OF THE SECOND WORLD WAR IN THE UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY OF THE EARLY XXI CENTURY

The article analyzes the characteristics of epistemological transformation of common patterns of interpreting the "Ukrainian dimension" of the Second World War formed in the national historiography in the early twenty-first century.

Key words: *the Second World War, "Ukrainian dimension", history, models of reception, discourse.*

Надійшла до редакції 21 березня 2013 року